

ע"פ 7201/23 - עו"ד משה שרמן נגד כבוד השופט נתן זלוצ'ובר, כבוד השופט דניאל בן טולילה, כבוד השופטת דינה כהן, פרקליטות מחוז דרום, יניב זגורי, לשכת עורכי הדין

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פלייליים

ע"פ 7201/23

לפני: כבוד השופט י' עמית
כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופטת ד' ברק-ארז

המערער: עו"ד משה שרמן

נגד

המשיבים: 1. כבוד השופט נתן זלוצ'ובר
2. כבוד השופט דניאל בן טולילה
3. כבוד השופטת דינה כהן
4. פרקליטות מחוז דרום
5. יניב זגורי
6. לשכת עורכי הדין

ערעור על החלטותיו של בית המשפט המחוזי בבאר שבע בתיק תפ"ח 35982-12-17 מימים 30.8.2023 ו- 7.9.2023 שניתנו על ידי כב' סג"נ נתן זלוצ'ובר וכב' השופטים דינה כהן ודניאל בן טולילה

תאריך הישיבה: י"ד בכסלו התשפ"ד (271023)

בשם המערער: עו"ד יורם שפטל
בשם המשיבים 1-4: עו"ד עמרי כהן; עו"ד סיגל דהן הירש
בשם המשיב 5: עו"ד אביגדור פלדמן
בשם המשיבה 6: עו"ד רלי אבישר רוזה

פסק-דין

עמוד 1

1. הערעור שלפנינו מופנה כלפי החלטות הרכב השופטים בבית המשפט המחוזי בבאר שבע (כב' סגן הנשיא נ' זלוצ'ובר וכב' השופטים ד' בן-טולילה וד' כהן) מיום 30.8.2023 ומיום 7.9.2023, שבגדרן נדחתה בקשת המערער להשתחרר מייצוגו של המשיב 5 (להלן: זגורי) בתפ"ח 35982-12-17 ובתפ"ח 31894-07-18.

רקע כללי

2. נקדים ונאמר כי זו הפעם השנייה שהסוגיה של שחרור המערער מייצוגו של זגורי מגיעה לפתחו של בית משפט זה, לאחר שהמערער כבר עתר לבית משפט זה בבקשה דומה. בפסק הדין שניתן בעתירה הוחזר העניין לפתחו של בית המשפט המחוזי ונקבע כי:

"שאלת שחרורו של העותר מייצוג ועיתויה, תוכל להיבחן על רקע התשתית העובדתית המלאה, לאחר שתינתן לצדדים האפשרות להציג את עמדתם. הנחתנו היא כי בית המשפט המחוזי יוכל לשוב ולבחון את מכלול השיקולים הצריכים לעניין - בקשתו של העותר על רקע הנסיבות המיוחדות של המקרה, כמו גם המורכבות המיוחדת של ההליך והשלכותיה.

בית המשפט המחוזי לא יהיה כבול להחלטתו הקודמת, ויוכל להחליט כחכמתו.

למותר לציין כי טענות הצדדים בהתייחס להחלטה החדשה של בית המשפט המחוזי, שמורות להם בהליך המתאים" (בג"ץ 8765/22 עו"ד שרמן נ' נתן זלוצ'ובר (31.1.2023)).

חלפו הימים, והמערער חזר ופנה לבית המשפט המחוזי בבקשה להשתחרר מייצוגו של זגורי, ומשנדחתה בקשתו בהחלטות הנ"ל, חזר ופנה לבית משפט זה, והפעם במסלול הנכון של ערעור פלילי.

3. יאמר כבר בפתח הדברים כי המקרה שלפנינו חריג ביותר. אין מדובר בסכסוך גרידא או אובדן אמון בין עורך דין ללקוח. ענייננו באיומים של ממש המופנים כלפי המערער, בקללות, גידופים ונאצות המוחלפים בינו לבין לקוחו-זגורי באולם בית המשפט במהלך הדיון ומול עיני ההרכב; באיומים קשים המופנים כלפי המערער ומשפחתו בהודעות ווטסאפ; בשיחות שמקבל המערער מגורמים עברייניים המבקשים "לתווך" או להעביר לו מסרים; במכתב התראה על תביעה אזרחית שזגורי עומד להגיש כנגדו להשבת שכר הטרחה ששולם לו; ובהשלכה והנחה (בשני מועדים שונים) של רימון הלים בפתח הבית שבו מתגוררים גרושתו של המערער וילדיו הקטינים.

במצב הדברים הרגיל, המערער היה מן הסתם משוחרר זה מכבר מהייצוג. ברם, המקרה שלפנינו יחיד ומיוחד בהיבט נוסף. המשפט שבו מדובר הוא "מגה-תיק" פלילי במלוא הדרו והיקפו. המדובר בשני כתבי אישום שאוחדו לכתב אישום אחד הכולל שבעה נאשמים ו-17 אישומים, שביניהם שלושה מעשי רצח, ניסיון רצח, עבירות נשק ועוד; ובין העדים הרבים יש מספר עדי מדינה שנמצאים בתוכנית להגנת עדים.

הנה כי כן, שני אינטרסים נוגדים מתנגשים בפנינו. האינטרס של המערער והאינטרס המערכתי של ניהול משפט פלילי כסדרו וכהלכתו, ומכאן הדילמה הקשה שעמדה בפני בית המשפט המחוזי.

זה הרקע הכללי לסוגיה שבפנינו, ונרחיב מעט בפן העובדתי.

תמצית השתלשלות העניינים

4. לאחר שניתן פסק הדין בעתירה שהגיש המערער, התקיים ביום 23.2.2023 דיון בפני בית משפט קמא. נציג הסניגוריה הציבורית הצהיר כי יש שני סניגורים שמוכנים לייצג את זגורי ואף נפגשו עמו, וכי לאחר שייחתם עמם חוזה מיוחד לנוכח היקף התיק, יידרשו להם כשישה חודשים ללימוד החומר. באותו דיון, התייצב עו"ד אביגדור פלדמן והבהיר כי הוא מסכים לייצג את זגורי, אך ביקש פסק זמן של כשישה חודשים ללימוד החומר. לצידו של עו"ד פלדמן התייצבה גם עו"ד אליז קסנטיני שהצהירה כי היא תייצג את זגורי ביחד עם עו"ד פלדמן. בית המשפט הבהיר כי אין בדעתו לשחרר את המערער עד שעו"ד פלדמן ילמד את התיק. זגורי עצמו הבהיר כי סיים כל קשר עם המערער.

5. ביום 28.2.2023 הגישו עו"ד פלדמן ועו"ד קסנטיני בקשה לשחרורו של המערער מהייצוג והפסקת הדיונים לאלתר, בטענה כי החלטת בית המשפט מותירה את זגורי ללא ייצוג משפטי, לאחר שהמערער הצהיר כי אין בדעתו לחקור עדים נוספים. בבקשה התחייב עו"ד פלדמן להתייצב עם תום הפגרה הקרובה "ולקיים כלשונה וכרוחה את חובת הייצוג של הנאשם, עד לסיום ההליכים".

בתום הדיון שהתנהל ביום 2.3.2023, ניתנה החלטת בית המשפט ולפיה אם עו"ד פלדמן יודיע עד ליום 14.5.2023 כי הוא מוכן לנהל את המשך ההוכחות - ישוחרר המערער מהייצוג. זגורי חזר על הצהרתו כי המערער לא מייצג אותו והמשך הדיון נקבע ליום 6.3.2023.

6. בדיון ביום 6.3.2023 התפתח דין ודברים בין המערער לבין זגורי, לאחר שהאחרון דרש כי המערער לא יתערב בחקירה ובהגנה שלו ולא ידבר בשמו. זגורי ניפץ במכת אגרוף את הזכויות המשוריינת החוצצת בין תא הנאשמים לאולם והטיח במערער גידופים ואמירה בנוסח "אתה מפוטר לך הביתה אל תתערב".

בדיון ביום 9.3.2023 פנה זגורי לראש ההרכב וטען כי המערער אינו בריא בנפשו ולא ייתכן שייצג אותו.

בדיון ביום 13.3.2023 הצהיר עו"ד פלדמן כי הוא מקבל את הצעת בית המשפט ובהתאם לכך הוכתבה החלטה בהסכמה לפרוטוקול כי עו"ד פלדמן מייצג באופן מלא את זגורי, וכי הדיונים יופסקו עד ליום 15.6.2023, "כאשר ביום זה יתחדשו הדיונים עד הפגרה וישמעו עדים שהעדתם תסוכם בין התביעה לעו"ד פלדמן ובאשר עו"ד שרמן מסייע לעו"ד פלדמן להכין את החקירות הנגדיות של עדים אלה". עוד נאמר בהחלטה כי הוחלט שלא למנות את הסניגוריה הציבורית במקביל לעו"ד פלדמן, אך הסניגוריה מתבקשת להיות בתמונה ככל שיהיה צורך בכך, וכי המערער לא משוחרר בשלב זה מהייצוג ותפקידו לסייע לעו"ד פלדמן, אך לאחר הפגרה יישקל עניינו שוב.

ימים ספורים לאחר מכן הודיעה עו"ד קסנטיני על ייצוג משותף עם עו"ד פלדמן. לטענת המערער, מספר ימים לאחר מכן, נפגשה עו"ד קסנטיני עם עו"ד בראל ממשרדו, והועברו לידיה חומרים שונים, לרבות חקירות עדים שצפויים להעיד שהוכנו כבר על ידי המערער.

בדיון ביום 19.4.2023 נקבע בנוכחות עו"ד פלדמן כי החל מיום 7.9.2023 הדיונים יתנהלו שלושה ימים בשבוע, בימים שני, שלישי וחמישי. ביום 15.6.2023 הורה בית המשפט לעו"ד פלדמן להגיש עוד באותו היום רשימת עדים שהוא יוכל להיות ערוך לחקירתם באופן מיידי.

7. בדיון שהתקיים ביום 19.6.2023 חזרה המדינה וביקשה למנות את הסניגוריה הציבורית לייצג את זגורי, בשל מה שנראה לה כהתנהגות מדאיגה לנוכח טענת הסניגורים כי אינם ערוכים לחקירת שום עד נוסף. ואכן, ביום 21.6.2023 הגישו עו"ד פלדמן ועו"ד קסנטיני הודעה לפיה אין ביכולתם לחקור עדים עד למועד הפגרה, וכי אם לא יבוטלו המועדים שנותרו עד לפגרה הם יאלצו לסגת מהסכמתם להחליף את המערער שטרם שוחרר מהייצוג.

בדיון שהתקיים ביום 22.6.2023 חזר עו"ד פלדמן על בקשתו לבטל את כל מועדי הדיונים עד לפגרה והצהיר כי אחרי הפגרה לא תוגש בקשת דחייה, "לא יהיה דבר כזה". לאור זאת, קבע בית המשפט בהחלטתו מאותו יום, כי אין מקום למנות את הסניגוריה הציבורית מאחר שנראה כי המשפט "עולה על פסים" כך שאחרי הפגרה יישמע המשפט ברצף שלושה ימים בשבוע, וכי עד הפגרה הצדדים יעשו את המיטב לשמוע את שניתן לשמוע. באותו מועד המשיכה שמיעתם של עדי התביעה.

בדיון שהתקיים ביום 3.7.2023 טען זגורי כי הסניגורים שלו לא מקבלים את הזמן ללימוד התיק וכי נגרם לו נזק עקב כך, ולכן הוא מבקש שיחזירו את המערער לייצג אותו.

ביום 12.7.2023 הודיעה עו"ד קסנטיני כי היא מפסיקה לייצג את זגורי, וכי כל תפקידה בתיק היה לסייע לעו"ד פלדמן. ביום 16.7.2023 הודיע עו"ד פלדמן כי הוא מסכים שעו"ד קסנטיני תפרוש מהייצוג באשר תפקידה התמצה בהנגשת החומר, אך בין אם עו"ד קסנטיני תפרוש מייצוג ובין אם לאו, הוא אינו מוכן לייצג את המערער לאחר הפגרה. עוד טען עו"ד פלדמן כי לא הסכים בזמנו כי התיק יישמע שלוש פעמים בשבוע עד תומו, אלא סבר כי מדובר בשלוש פעמים בשבוע מעת לעת. בשורה התחתונה ביקש עו"ד פלדמן לעצור את המשפט לתקופה של שמונה חודשים לפחות, שאם לא כן, לא יוכל להמשיך לייצג את זגורי.

בדיון שהתקיים ביום 17.7.2023 טען נציג הסניגוריה הציבורית שהתייצב לדיון כי הסניגוריה תזדקק לשישה חודשים לפחות על מנת ללמוד את התיק.

בהחלטת בית המשפט מיום 20.7.2023 נדחו בקשותיהם של עו"ד קסנטיני ועו"ד פלדמן לשחרר אותם מהייצוג ולהפסיק את המשפט לשמונה חודשים. במקביל, הורה בית המשפט בדחיפות לסניגוריה הציבורית לבחון את הייצוג של זגורי, ובכל מקרה, גם אם ימצא סניגור שייקח על עצמו את הייצוג, עורכי הדין פלדמן וקסנטיני ימשיכו לייצג את זגורי, והובהר כי לעת עתה המערער טרם שוחרר באופן מלא מייצוגו.

8. לאחר מספר דיונים שבהם יצגו עורכי הדין פלדמן וקסנטיני את זגורי, הגיש עו"ד פלדמן ביום 13.8.2023 בקשה דחופה לשחררו מייצוגו של זגורי, והודיע כי אם לא יינתנו לו שמונה חודשים ללימוד התיק אין בכוונתו לייצגו. לא למותר לציין כי ביני לביני הצהיר זגורי כי עורכי הדין פלדמן וקסנטיני אינם מכירים את החומר בתיק ולא יכולים להמשיך לייצגו, וכי אם בית המשפט לא יעצור את המשפט למספר חודשים על מנת לאפשר להם ללמוד את התיק, התיק לא יתנהל.

בהחלטת בית המשפט מיום 30.8.2023 נדחתה הבקשה, אך בית המשפט הוסיף וציין כי בשלב זה אינו משחרר מייצוג גם את המערער. באותה החלטה הורה בית המשפט על מינוי הסניגוריה הציבורית וצוין כי בית המשפט ישקול את שחרור כל הסניגורים האחרים מהייצוג כאשר הסניגוריה תודיע שהיא ערוכה לנהל את הגנתו של זגורי. על החלטה זו נסב הערעור שלפנינו.

9. ביום 4.9.2023 הוגשה בקשה נוספת של עו"ד פלדמן. בבקשה זו טען עו"ד פלדמן כי "אינו מוכן עתה לקבל את ירושת עו"ד שרמן ולהמשיך לנהל את התיק"; כי הוא זקוק לפחות לארבעה חודשים לדחיית הדיונים כדי להכין עצמו כראוי לחקירת העדים שנתרו ולחקירה חוזרת של עד מדינה אחד או שניים; ומאחר שהמערער מכיר את התיק על בריו, כפי שהתבטא בית המשפט, אזי יש להורות למערער להמשיך במלאכתו עד תום.

בדיון שנערך ביום 7.9.2023 שינה זגורי את טעמו וטען שהוא מנסה ליישר את ההדורים עם המערער. בהחלטת בית המשפט מאותו יום נקבע כי כל שלושת הסניגורים - המערער, עו"ד פלדמן ועו"ד קסנטיני - אינם משוחררים מהייצוג. עם זאת, ומתוך התחשבות בטענת עו"ד פלדמן, הורה בית המשפט כי הדיונים ייפסקו עד ליום 6.11.2023 וזאת לפני משורת הדין. גם על החלטה זו נסב הערעור שלפנינו.

הסקירה העובדתית דלעיל אינה מתיימרת למצות את כל הדיונים, הבקשות וההחלטות שניתנו במהלך אותה תקופה, כאשר כל אותה עת, המערער חוזר ועותר לשחרר אותו מייצוגו של זגורי.

10. הדיון בערעור דן נערך בפנינו ביום 27.11.2023 ומאוחר יותר באותו יום ניתנה החלטה מפורטת של בית משפט קמא המשתרעת על 13 עמודים, שבגדרה דחה בית משפט קמא את בקשתו החוזרת של עו"ד פלדמן לשחרר אותו מהייצוג של זגורי, בטענה שמצבו הרפואי אינו מאפשר לו להמשיך בייצוג. בהחלטה זו מפורטת השתלשלות העניינים במהלך החודשים ספטמבר עד נובמבר, בקשות שהוגשו, דיונים שנערכו והחלטות נוספות שהתקבלו.

דיון והכרעה

11. אין חולק על חשיבות הזכות לייצוג כמכשיר לשמירה על זכויות הנאשם. זכות זו לייצוג "מחייבת שהגנתו של החשוד או הנאשם לא תהיה נתונה בידו בלבד, אלא שיוכל להסתייע לצורך פריסת הגנתו באיש מקצוע, הבקי ברזי המשפט, והפועל לטובת עניינו, בנאמנות ובמסירות, לפי מיטב הבנתו המקצועית, ובכפוף להוראות הדין" (ע"פ 7211/18 הסניגוריה הציבורית נ' זר, פסקה 8 (12.12.2018)). החובה למנות סניגור לנאשם בנסיבות המפורטות בסעיף 15 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 (להלן: החוק) היא מנדטורית. סעיף 17 לחוק זה קובע כלהלן:

17. (א) סניגור שהנאשם העמיד לעצמו לא יפסיק לייצגו כל עוד נמשך המשפט או הערעור שלשמו הועמד, אלא ברשות בית המשפט; סניגור שמינהו בית המשפט לא יפסיק לייצג את הנאשם אלא ברשות בית המשפט.

(ב) הרשה בית המשפט לסניגור להפסיק לייצג את הנאשם מחמת שלא שיתף פעולה עם סניגורו, רשאי בית המשפט, על אף האמור בסעיף 15, לא למנות לנאשם סניגור אחר אם ראה שאין בכך להועיל.

מכאן, שהזכות לייצוג אינה מוחלטת ואינה "בכל מחיר", וראו גם סעיף 16 לחוק הסניגוריה הציבורית, התשנ"ו-1995 ותקנה 8(א) לתקנות הסניגוריה הציבורית, התשנ"ו-1996, הקובעת כי בהעדר שיתוף פעולה, רשאי סניגור ציבורי לבקש מבית המשפט לשחררו מייצוג.

12. ככלל, סניגור אמור לכלכל בתבונה את מעשיו ולשקול היטב את כל הגורמים וההיבטים לפני שהוא מקבל על עצמו ייצוג של נאשם, ושכר הטרחה הוא רק היבט אחד במכלול השיקולים שרצוי כי יעמיד נגד עיניו, בבחינת "דע למה אתה נכנס". על הסניגור לזכור כי "מי שנטל על עצמו ייצוג של נאשם, אחריות נטל על עצמו לייצוג מרשהו עד לגמר משפטו, ואין הוא יכול להיפטר מעולה, אלא ברשות בית המשפט ולאחר שנתקיימו נסיבות המצדיקות את הדבר" (בג"ץ 4974/92 רובין נ' לוי, פ"ד מו(5) 772, 780 (1992)). סעיף 18 לחוק קובע כי גם במקרה של חילופי סניגורים, רשאי בית המשפט שלא לאשר את הפסקת הייצוג "אם ראה שחילוף הסניגורים מצריך דחיה בלתי סבירה של המשפט". כל זאת, על מנת להבטיח "ייצוג רציף, יציב ונטול זעזועים" עבור הנאשם (בג"ץ 4689/94 יצחק נ' וינברג, פ"ד מח(5) 70, 84 (1994)).

לא כל אי נוחות ולא כל חילוקי דעות בין סניגור ללקוחו מצדיקים שחרור מייצוג. בבואו לבחון בקשה של סניגור להשתחרר מייצוג, על בית המשפט לקחת בחשבון שיקולים של יעילות הדיון, של הארכת משך ניהול המשפט על כל המשמעויות הכרוכות בכך, והדברים יפים במיוחד כאשר מדובר בתיק רחב-היקף:

"המדובר בתיק עשיר ומסועף, אשר כל חילוף של ייצוג בו משמעותו עיכוב נוסף של ההכרעה השיפוטית [...] יש לקחת בחשבון גם את העובדה שההליך נמצא בשלב בירור מתקדם [...] מתעורר חשש כי בקשות מצד נאשמים לדחיית מועדי הדיונים עד אשר יגיעו להבנות עם סנגוריהם עלולות להיות מנוצלות במטרה לעכב את ההליכים, לצורך 'דחיית הקץ' או מתוך תקווה לזכות להקלה בעונש בחלוף הזמן אם יורשעו בדין [...] הדברים יפים במיוחד לתיקים גדולים ומרובי אישומים ונאשמים אשר מועדים מראש להידרדרות לסחבת בירוקרטית מעין זאת ואחרת..." (ע"פ 9285/20 עו"ד חצרוני נ' כב' השופט לוי, פסקה 13 (14.4.2021) (להלן: עניין חצרוני)).

13. ואכן, לא נעלם מעינינו החשש של המדינה להשלכות רחב, בהיבט זה שנאשמים ישתמשו בזכות לייצוג על מנת לעכב ולחבל בהליך המתנהל כנגדם בשל סיבות שונות, כמו ניסיון לחלץ הסדר טיעון וענישה מקלה. אך יש לזכור כי גם הסניגור הוא ככל האדם, ובפרפרזה על הקטע המפורסם מהמחזה "הסוחר מוונציה" נתמה אף אנו - וכי אין לסניגור עיניים? אין לסניגור ידיים, איברים, צורה, חושים, מאוויים, רגשות? בהינתן זכויות יסוד כמו כבוד האדם וחופש העיסוק, נקבע בפסיקה ש"אין לקבוע כי הסניגורים נעדרי זכויות. בוודאי אין לקבל את ההנחה לפיה מרגע שסניגור קיבל על

עצמו ייצוג של לקוח הוא כבול בהסכמתו זו בכל מצב ובכל מחיר" (עניין חצרוני, פסקה 14). אף רשאי בית המשפט לומר לנאשם "עד כאן" וכי מיצה את זכותו לייצוג (ע"פ 6515/16 טברי נ' מדינת ישראל (26.4.2018)).

14. בית המשפט אישר שחרור הסניגוריה הציבורית מייצוג, במקרה של חילוקי דעות בינה לבין לקוחה:

"התרשמנו כי המשיב 2 [יצחק אברג'יל - י"ע] הנחה את הסניגור שמונה לטפל בעניינו, מטעם הסניגוריה הציבורית, לפעול באופן שהסניגור סבור שהוא בלתי חוקי ובלתי אתי. בנסיבות המקרה דנן עולים הדברים כדי חילוקי דעות בין סניגור למרשו היורדים לשורש העניין ופוגעים באפשרות לתת ייצוג נאות" (ע"פ 1064/17 הסניגוריה הציבורית נ' בית המשפט המחוזי בתל-אביב (2.2.2017) (להלן: עניין אברג'יל)).

נציין כי בעניין אברג'יל, מאחורי המילים "חילוקי דעות", עמדה טענת הסניגוריה הציבורית כי הנאשם הורה לעורך דינו שלא להתייצב לדיון הוכחות, הוראה שניתן היה לפרשה כאיום מוסווה.

במקרה אחר, שבו ארבעה סניגורים מהסניגוריה הציבורית לא זכו באמונו של הנאשם, נאמרו הדברים הבאים:

"אין להתעלם בשום פנים גם מעניינו של הסנגור. במיוחד כך כאשר מדובר בפיקוח נפש כמעט - מקום בו הנאשם לא רק שאינו משתף פעולה עם הסנגור כי גם מכה אותו מעת לעת. לא יעלה על הדעת כי ניתן לכפות במצב דברים זה מינוי סנגור הנתון לסיכון פיזי כאמור, ואף לא מקום בו נתון הסנגור לחרפות וללשון משתלחת" (ע"פ 7576/09 הסניגוריה הציבורית מחוז דרום נ' מדינת ישראל (24.9.2009) (הדגשה הוספה - י"ע)).

הדברים יפים לעניינו על דרך של קל וחומר, שאין מדובר "רק" בחרפות וגידופים ולשון משתלחת של זגורי במערער, אלא באיומים של ממש, שהגיעו לכדי הנחה והשלכה של רימון לעבר הבית שבו מתגוררים ילדיו. "בהליך הפלילי יוצרת המערכת האדוורסרית סימביוזה בין הנאשם לסניגורו" (לימור זר-גוטמן "השפעת זכויות הנאשם על חובותיו האתיות של הסנגור הפלילי" מחקרי משפט 45, 59-60 (2003)). הסימביוזה שבין המערער לזגורי אינה מוצלחת, בלשון המעטה, ויצרה תרכובת חומצית שאינה מאפשרת למערער להמשיך לייצגו. פתגם ידוע אומר כי שלושה דברים אי-אפשר להחזיר בחיים - מילה לאחר שנאמרה; רגע לאחר שהוחמץ; וזמן לאחר שעבר. לכן, לאחר כל הגידופים והאמירות שהטיח זגורי במערער, אין בהצהרתו של זגורי כי כעת הוא מעוניין להיות מיוצג על ידי המערער כדי לגבור על האינטרס והרצון של האחרון להשתחרר מייצוגו.

15. לא נעלם מעינינו החשש לעיכוב בשמיעת התיק, שהוא תוצאה כמעט בלתי נמנעת של שחרורו של המערער מייצוג. אולם, בנסיבות דנן, התביעה טענה כי היא נמצאת בישורת האחרונה של מסכת התביעה. שני עדי המדינה העיקריים נחקרו על ידי המערער משך עשרות ישיבות, ומתוך טיעונו של עו"ד פלדמן נמצאתי למד כי חקירתו של אחד מהם משתרעת על פני 6,000 עמודי פרוטוקול, וחקירתו של עד המדינה השני משתרעת על פני 7,000 עמודי פרוטוקול. אלה עדי המדינה המרכזיים, ודומה כי יש ממש בטענת המערער כי לאחר חקירה נגדית יסודית של עדי מדינה אלה, לא צפויה חקירה נגדית ארוכה לעדים האחרים. לקחנו בחשבון גם עובדה זו משהגענו למסקנה כי בשלב זה ניתן

להורות על שחרורו של המערער מהייצוג.

16. שחרורו של המערער מהייצוג מתבקש גם לנוכח העובדה שבשלב זה עו"ד פלדמן לא שוחרר מהייצוג כאמור בהחלטה מיום 27.11.2023. בנקודת הזמן הנוכחית לא ברור אם עו"ד פלדמן יערער על החלטה זו של בית המשפט, ולכן לא נביע עמדה לגופה של החלטה. אולם דומה שלא ניתן לחלוק על כך, שאילולא הצהרתו של עו"ד פלדמן כי הוא נוטל על עצמו את הייצוג, התסבוכת הייתה נמנעת, באשר לאור הצהרתו, בית משפט קמא נמנע מלהורות זה מכבר על העברת הייצוג לסניגוריה הציבורית. עמד על כך בית משפט קמא בעמ' 16 להחלטתו מיום 20.7.2023: "תחילה דוחים לזמן רב את הדיונים על מנת 'להסדיר יצוג', לאחר מכן מנסים במשך למעלה משנה לגרום לשחרורו של עו"ד שרמן, לרבות בקללות, איומים, אלימות של שבירת זכוכית באולם ועוד... לשם כך, נכנסים שני עורכי דין חדשים לתיק, כאשר לבקשתם ועל סמך התחייבותם משוחרר חלקית עו"ד שרמן, הסניגוריה הציבורית יוצאת מהתמונה ובעיקרון הדיונים מופסקים בסה"כ לחצי שנה למעט דיונים ספורים, והכל על מנת לחזור לנקודת ההתחלה ולטעון כי לנאשם 1 [זגורי - י"ע] אין ייצוג הולם ולאיים בפיטוריהם של עורכי דינו משל היה זה כפתור שהלוחץ עליו מכפיף את בית המשפט למרותו" (הדגשה הוספה - י"ע).

17. בשורה התחתונה ולנוכח הנסיבות המיוחדות בתיק זה, אנו מורים אפוא על שחרורו של המערער מייצוגו של זגורי. משכך, איננו נדרשים למסמכים נוספים שהוצגו לנו על ידי המערער. אף איננו נדרשים להתנהגותו והתנהלותו הבעייתית של המערער במהלך הדיונים, כפי שהדברים משתקפים בפרוטוקולים ומהחלטות בית משפט קמא, שיחד עם זאת, הדגיש כי הדברים אינם אמורים בפן המקצועי.

המשך ניהול התיק

18. לצד התוצאה שאליה הגענו, ולנוכח תיאור השתלשלות ההליך בבית המשפט המחוזי, כמו גם טענות בא-כוח המדינה בעיקרי הטיעון ובדין שהתקיים בפנינו, אנו מוצאים לנכון להוסיף ולהבהיר את הדברים הבאים.

19. כאמור, המדובר ב"מגה-תיק" פלילי. כמעט שש שנים חלפו מאז הוגש כתב האישום הראשון בחודש דצמבר 2017, ומאותה עת שוהים זגורי וחלק מהנאשמים במעצר עד תום ההליכים, תקופה יוצאת דופן במקומותינו. תקופת מגפת הקורונה אף היא הוסיפה לקושי וגרמה להפסקה של כמעט שנה בדיונים. חלק מעדי התביעה הם עדים מוגנים על ידי הרשות להגנת עדים על כל המשתמע מכך. התשומות של ניהול ההליך הן עצומות וכוללות את אבטחתם של העדים וליווי ושמירה על שבעת הנאשמים, מה שמצריך היערכות מיוחדת גם של המשטרה, השב"ס ומשמר בתי המשפט. כפי שציין בית משפט קמא באחת מהחלטותיו, בכל פעם שהעיד עד המדינה הראשון ושבעת הנאשמים היו באולם, הייתה נוכחות של 26-30 אנשי ביטחון. עד עתה תומללו כ-20,000 עמודי פרוטוקול, ולמרות שהמשפט מתנהל שלוש פעמים בשבוע, עדיין לא הסתיימה מסכת התביעה.

20. מובן אפוא כי הערעור שלפנינו הוא חריג עד מאוד לא רק ביחסים שבין המערער לבין זגורי-לקוחו, אלא גם בהיקפו של התיק ואופן התנהלות הנאשמים. עיון בפרוטוקול מעלה עד כמה קשה לנהל את ההליך. התנהלותו של זגורי ושל הנאשמים האחרים מעלה חשש ברור כי לנאשמים יש אינטרס לגרום את המשפט ככל שניתן.

21. סדר הדין הפלילי הוא אחד וכוחו יפה הן לתיק של גניבת אופניים והן ל"מגה-תיק" כמו התיק דנן. ברם, תיקים שונים במשקלם ובהיקפם מחייבים התנהלות שונה, והדבר אפשרי שכן אופן ניהול ההליך ומפתחות הניהול מסורים לבית המשפט:

"לעיתים אין מנוס מניהול תקיף של ההליך נוכח 'תרגילים' של בעלי דין אשר מנסים, משיקולים ומאינטרסים שונים, לתקוע מקלות בגלגלי ההליך השיפוטי [...] תפקידנו-שלנו כערכאת ערעור הוא ליתן גיבוי לשופט הערכאה הדיונית אשר עושה שימוש מושכל ב'ארגז הכלים' שהמחוקק העמיד לרשותו על מנת לאחוז ברסן המשפט" (ע"פ 106/17 פלונים נ' מדינת ישראל, פסקה 13 (30.1.2018)).

22. על רקע האמור, על אף התוצאה שהגענו אליה ביחס לשחרורו של המערער מייצוג, אנו מוצאים לנכון להדגיש כי עמדתו העקרונית של בית המשפט המחוזי בדבר אופן ניהול ההליך מקובלת עלינו. אין למסור את מפתחות ההליך לידי הנאשם, בפרט לנוכח היקף התיק ונסיבותיו החריגות.

באופן יותר קונקרטי, הוראה של הנאשמים לסניגורים לעזוב את האולם (עמ' 12193 לפרוטוקול) או "שביתה" של הסניגורים מלחקור בחקירה נגדית, הן דוגמאות לניסיון ליטול את מפתחות ההליך מבית המשפט. לכן, נכון עשה בית משפט קמא בכך שקבע כי עורך דין שיבחר שלא לחקור כשהנאשם שהוא מייצג אינו נמצא באולם "כאילו שהוא מכריז שוויתר על החקירה הנגדית" (החלטה בעמ' 12190 לפרוטוקול); נכון עשה בית משפט קמא כאשר הבהיר לנאשמים ולסניגורים כי מי שאינו חוקר עד בחקירה נגדית, אזי יראו בכך ויתור על חקירת העד; נכון עשה בית משפט קמא כאשר קבע כי על עורכי הדין לבוא מוכנים לחקירה נגדית של העד שנמצא על הדוכן בשם הנאשמים שהם מייצגים (החלטות בעמ' 16184 ועמ' 18940 לפרוטוקול); נכון עשה בית משפט קמא כאשר הבהיר כי "אם הנאשמים בוחרים להתפרע, לקלל ולאיים הם לא יהיו באולם [...] מי שבחר לצאת, יצא, ויישא בתוצאות" (עמ' 17786-17787 לפרוטוקול); ונכון עשה בית המשפט בכך שהמשיך את הדיון על אף שזגורי ונאשם 6 הודיעו כי הם מבקשים לבטל את הדיון מאחר שהם צמים בתענית אסתר (עמ' 18934 לפרוטוקול).

סוף דבר

23. אנו מקבלים את הערעור ומורים על שחרורו של המערער מייצוגו של זגורי.

בשלב זה, ולאור החלטת בית משפט קמא מיום 27.11.2023, עורכי הדין פלדמן וקסנטיני ממשיכים לייצג את זגורי, והסניגוריה הציבורית מתבקשת להיכנס לתיק בהקדם האפשרי. העברת הייצוג לסניגוריה יכולה להיעשות אף במתכונת הדרגתית, ככל שהדבר יעלה יפה, מתוך חתירה להמשך ניהולו של ההליך במתכונת יעילה ככל הניתן. אם ומכל סיבה שהיא, ייווצר מצב שבו זגורי אינו מיוצג, הרי שבית המשפט יהיה רשאי לבחון אם לראותו כמי שמיצה את זכותו לייצוג, ויהיה רשאי שלא להפסיק את המשפט ולאפשר לזגורי להפנות שאלות לעדים, הכל על פי שיקול דעתו (השוו לע"פ 6922/16 קופר נ' מדינת ישראל (27.4.2021)).

חזקה על בית משפט קמא כי יפעל כחוכמתו ועל פי שיקול דעתו בכל הקשור לניהול הדיון וימשיך בהחזקת רסן

שופט

השופט נ' סולברג:

אני מסכים.

שופט

השופטת ד' ברק-ארז:

1. מה הדין במקרה שבו עורך דין המייצג במשפט מבקש שחרור מייצוג בשל שהופנו כלפיו איומים מצד לקוחו או אנשים הקשורים אליו? אף אני סבורה כי במקרה כזה אין מקום לכפות על עורך הדין את המשך הייצוג. מסקנה זו מתחייבת ממהותם של יחסי עורך דין-לקוח, המושתתים על אמון. כאשר האמון נפרם ונסדק, ולמעשה נשבר לחלוטין, המשך הייצוג אינו בגדר האפשר. דרך נוספת להשקיף על הדברים היא מן הזווית של דיני ניגוד העניינים. איום של לקוח על מי שמייצג אותו במשפט עלול להעמיד את הלקוח ואת עורך הדין משני צדי המתרס, באופן שאינו מאפשר לעורך הדין לייצג את הלקוח נאמנה.
2. בייצגו את לקוחו בפני בית המשפט ממלא עורך הדין תפקיד שאינו רק פרטי, אלא גם ציבורי במהותו. זכותו של בעל דין להיות מיוצג בהליך היא מיסודותיה החיוניים של שיטת משפט ראויה לשמה, ולא כל שכן במסגרתו של הליך פלילי שתוצאתו עשויה להיות הרשעה ושלילת חירות. אולם, דווקא משום כך, למערכת המשפט גם אחריות להגן על עורכי הדין מפני פגיעה בהם בעת שהם ממלאים את תפקידם זה. ההגנה אינה יכולה לבוא לידי ביטוי רק במנגנונים של אכיפת החוק, כאשר האיומים עולים כדי עבירה פלילית, אלא צריכה גם לבוא לידי ביטוי בהגנה על עורך הדין מפני מצב שבו נכפה עליו המשך ייצוג בנסיבות שמעמידות אותו בסכנה או במצוקה.
3. באומרי כל זאת, אינני מתעלמת מן הקושי הכרוך בהחלפת ייצוג, גם מהיבטו של האינטרס הציבורי בניהול רציף של המשפט. על כן, על בית המשפט הנעתר לבקשת סנגור לשחרור מייצוג לעשות כל מאמץ על מנת למנוע עיכוב ממשי בקצב ניהולו של המשפט, לצד השמירה על זכויות הנאשם. בעשותו כן, עליו להימנע ככל הניתן ממצב שבו חוטא ייצא נשכר, כך שהצורך לטפל בחילופי ייצוג יחבל בקידומו של המשפט. זאת, מבלי לגרוע מכך שעל כל מקרה להיבחן לגופו.
4. אין ספק כי נסיבותיו של הערעור שבפנינו מדגימות היטב את החשש לניסיון לשימוש לרעה בזכות הייצוג על הקשיים הכרוכים בכך. על רקע זה, אני מוצאת לנכון להדגיש כי זכותו של נאשם להחליף את סנגוריו השכם והערב,

אינה בלתי מוגבלת. אף מתוך עמדת מוצא זהירה המכירה בחשיבות הרבה של שמירה על זכויותיו של מי שעומד למשפט פלילי, יש למנוע גלישה לעבר שימוש לרעה באותן זכויות תוך פגיעה באינטרס הציבורי שבקיום הליך פלילי תקין (ראו והשוו: ע"פ 10736/04 כהן נ' מדינת ישראל, פסקה 25 (26.9.2006)). ראו גם: דן ביין "לשאלת תחולת עקרון תום הלב בדיון הפלילי פלילים ד' 101, 106 (1994)). על רקע האמור, כפי שציין חברי השופט י' עמית, ייתכנו מצבים חריגים שבהם בית המשפט יראה את הנאשם כמי שמיצה את זכותו לייצוג, אם כי מתוך שאיפה לצמצומם של מצבים אלה למינימום ההכרחי, וזאת כמוצא אחרון בלבד. הטעם לכך הוא שייצוג במשפט הפלילי משרת לא רק את הנאשם עצמו, אלא גם את האינטרס הציבורי בבירור האמת ובשמירה על מראית פני הצדק.

5. מכל הטעמים האמורים אני מסכימה לפסק דינו של חברי השופט עמית.

שופטת

לפיקך, הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' עמית.

ניתן היום, כ"ב בכסלו התשפ"ד (5.12.2023).

שופטת

שופט

שופט
